

Landbouw in tijden van recessie: een vergelijking met de jaren dertig

Cees van Bruchem

Nu de agrarische sector duidelijk de gevolgen van de economische malaise te verwerken krijgt, is het nuttig om een vergelijking te maken met de crisis in de jaren dertig van de vorige eeuw. Die was trouwens veel ernstiger dan de huidige. Zo daalde de gemiddelde koopkracht in Nederland tussen 1928 en 1933 met 15 à 20%, terwijl de koopkracht nu vooralsnog op peil is gebleven.

Teruglopende vraag

Wat waren in de jaren dertig van de vorige eeuw de gevolgen van de economische crisis voor de agrarische sector? Destijds liep de vraag naar landbouwproducten terug. Voor een exporterend land als Nederland werden de gevolgen hiervan nog versterkt door invoerbepalende maatregelen van andere landen om de eigen landbouw te beschermen. Het aanbod bleef ongeveer op peil en het gevolg was dat de prijzen van de producten sterk daalden. In 1933-1935 waren de prijzen van landbouwproducten bijna de helft lager dan in de periode 1924-1929. Daarbij stonden de prijzen van veehouderijproducten sterker onder druk dan die van akkerbouwproducten. Overigens speelden ook destijds al meer problemen op de agrarische markten. In de jaren twintig was de productiecapaciteit vooral in Amerika en Australië aanzienlijk uitgebreid als reactie op de hoge prijzen tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog. Toen ook de Europese productie zich weer herstelde, was er snel sprake van overproductie en lage prijzen.

Verminderd inkomen

De prijzen van de productiemiddelen daalden in de jaren dertig aanzienlijk minder dan de opbrengstprijzen met een sterke terugval van het landbouwinkomen als gevolg. Rond 1933 bedroeg de toegevoegde waarde van de landbouw ongeveer 400 miljoen gulden. Dat was 35 à 40% lager dan aan het eind van de jaren twintig. De daling van het landbouwinkomen was daarmee ruim anderhalf maal zo sterk als die van het nationale inkomen. Daar kwam bij dat het verminderde agrarische inkomen met meer mensen moest worden gedeeld. Er bleven namelijk meer mensen in de landbouw werkzaam als gevolg van de massale werkloosheid in de industrie. De agrarische sector had toen een aandeel van 20% in de totale beroepsbevolking.

Rol overheid

De grondprijzen gingen in het begin van de jaren dertig sterk omlaag. In de jaren 1924- 1929 bedroeg de gemiddelde prijs van boerderijen ongeveer 2.500 gulden per hectare en in 1933 was dit gedaald tot 1.340 gulden. De pachtprijzen bleven wel vrij hoog, totdat in 1932 de Crisis-pachtwet van kracht werd, waardoor de positie van de pachters werd versterkt. Daarmee komen we bij het beleid van de overheid. Aanvankelijk heerste de opvatting dat de landbouw, evenals de rest van het bedrijfsleven, maar moest 'uitzielen'. Naarmate duidelijker werd dat dit een langdurig en pijnlijk proces zou worden met een onzekere afloop, ging de Nederlandse overheid, in navolging van andere landen, meer en meer over tot ondersteunende maatregelen. Die mondden uit in de Landbouwcrisiswetgeving, die vooral was gericht op ondersteuning van de opbrengstprijzen. Daarbij werd getracht zowel de invoer af te remmen, als de productie te beperken. Zo werd het verplicht om meel uit buitenlandse tarwe te mengen met Nederlands meel en kwamen er

prijsgaranties in combinatie met teeltbeperkingen. In wezen is dit beleid tientallen jaren blijven bestaan, zij het later in EU-verband.

Verschil jaren dertig met nu

In 2009 zal de toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw naar schatting zo'n 30% lager zijn dan in 2007, het laatste jaar voor de crisis. Het inkomen dat resteert voor agrarische zelfstandigen en hun gezinsleden, is sindsdien zelfs met bijna 75% gedaald. De belangrijkste oorzaak hiervan ligt, evenals in de jaren dertig, bij de daling van de prijzen, die in 2009 ongeveer 10% lager waren dan in 2007. Tegelijk gingen, anders dan in de jaren dertig, de prijzen van de productiemiddelen iets omhoog. Een belangrijk verschil met de jaren dertig is dat de tuinbouw en vooral de sierteelt, toen nog relatief klein was. Door de groei van de sierteelt was de gevoeligheid van de agrarische sector voor koopkrachtveranderingen waarschijnlijk geringer dan nu. Ook zijn tegenwoordig de marges smaller: destijds omvatte de toegevoegde waarde bijna tweederde van de bruto-productiewaarde, tegenwoordig is dat minder dan 40%. Prijsveranderingen hebben daardoor een grotere impact voor de inkomens. Een laatste verschil is dat in de jaren dertig de overheid, in Nederland en erbuiten, de bemoeienis met de prijs- en inkomensvorming in de agrarische sector geleidelijk uitbreidde, terwijl de huidige tijd in het teken staat van de afbouw van dit overheidsingrijpen in de markt.